

A kulturális esélyegyenlőség lerombolása

– a nemzeti együttműködés rendszerében

Bevezető megjegyzés: A kulturális esélyegyenlőség lerombolása c. írás 2014-ben keletkezett, és egy közismert folyóirat szerkesztőjének felkérésére íródott. Az írás megváltoztatására semmilyen ok nem merült fel máig. Ellenkezőleg: a történet folytatása inkább szükséges lett volna, mert azóta még súlyosabb események, tények igazolják e cikk megállapításait.

Még egy fontos információ az olvasó számára. A szerző több mint 45 éve rendszeresen publikál, de még soha nem fordult elő, hogy írásának közlését a megrendelés ellenére egy az egyben elutasították – 2014-ben Magyarországon. A szerkesztői öncenzúrázás olyan esetről van szó, ami nemcsak jelzi, de alá is támasztja, hogy a nemzeti együttműködés rendszere nem több mint üres szólam.

A civil szféra és az állam viszonya a politikai viták előterébe került. Az utóbbi évek magyarországi népfőiskoláinak történetét dokumentálva, mi nem ehhez a vitához szeretnénk kapcsolódni, hanem egy civil szervezet példáján mutatjuk be a kormányzati kultúrpolitika súlyos torzulásait. A korábbi évekhez képest a költségvetési támogatás ellentmondásai miatt a Magyar Népfőiskolai Társaság (MNT) számára nem maradt más, mint hogy az alapjogi biztoshoz fordult panasszal. Ennek az előzményeit és az alapjogi biztos jelentését mutatjuk be. Értékeljük az erre reagáló kormányzati válaszokat, s jellemezzük a népfőiskolák tevékenységi területének helyzetét. Kitérünk arra, hogy a szakmaiságot mellőző, pártpolitikai alapon vezérelt irányítás mellett hogyan jelennek meg a korrupció elemei is a kultúra területén.

Az alapjogi biztos népfőiskola meghatározása

Szabó Máté alapjogi biztos 2013. szeptemberben kelt levelében értesítette a kulturális államtitkárságot, hogy vizsgálatot kíván indítani. Először is leszögezi a támogatási jogosultság jogi háttérét és a tényállást a támogatásokról: „A jelzések, panaszok nyomán áttekintettem a népfőiskolák működésére vonatkozó jogi szabályozást. A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény (közművelődési törvény) 1. számú melléklet w) pontja alapján *népfőiskolának* minősül az olyan,

felnoottoktatási célú tanfolyamokat szervező, helyi önszerveződés alapján létrejött szervezet, amelynek pedagógiai programja a szakismeretek átadásán túl személyiségfejlesztő (állampolgári, közéleti) elemet is tartalmaz, s melynek lebonyolítási, oktatási rendszerét, módszereit a résztvevők maguk is alakíthatják. A közművelődésről szóló törvény 91. § (1) bekezdés c) pontja írja azt elő, hogy a miniszter által vezetett minisztérium költségvetési fejezetében kell biztosítani a *népfőiskolai mozgalmak működési támogatását*. A legutóbbi két év költségvetési törvényei alapján az látható, hogy a törvényben előírt működési támogatást kizárólag a Lakitelek Népfőiskola kapta meg, a 2012-es költségvetési évre 330 millió, a 2013-as költségvetési évben 300 millió forint összegben.”

Hozzá kell tennünk, hogy a Magyar Népfőiskolai Társaság ugyanezekben az években - 2012-ben 1,0 m forint, 2013-ban 3,5 millió forint támogatást kapott. A fenti támogatás mellett a Lakitelek Népfőiskola 2013-ban kiemelt kormányzati beruházás indult 1,5 milliárd forint értékben. Lásd: www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk11034.pdf

Vagyis az arányok alapján az egyik intézmény több mint 2 milliárd forint támogatás folyósítást kapott, a másik ugyanezen időszak – két év 2012-13 – alatt 4,5 millió forintot. Jegyezzük meg, hogy az alapjogi biztos által hivatkozott törvényi szabályozás a kiemelt támogatású Lakiteleki Népfőiskolára nem vonatkozik.(?) Éves működési támogatásai egyedi képviselői indítványként születtek, a beruházás pedig

kormánydöntés volt. Érdeemes megjegyezni, hogy a jogszabályra történő hivatkozás és a visszasságok kapcsán minden hivatalos helyen mentegetődzve sajnáltatták magukat, hogy ők is kész helyzetbe kerültek, az ügy nem tartozik illetékességi körükbe, a lakiteleki népfőiskola támogatása csak „átfolyt” rajtuk, rendelkezési joguk nem volt felette.

1983-at követően népfőiskolai baráti körök alakultak, 1986-ban megünnepelték a sárospataki református népfőiskola indulásának 50. évfordulóját, s többszöri elutasítás után 1988-ban megalakulhatott a Magyar Népfőiskolai Társaság (MNT), annak megválasztott első elnökével, a most 100 éve született Benda Kálmán történésszel.

A szervezet örökségként magáénak vallotta és vallja ma is a két világháború közötti egyházi, és világi népfőiskolák hagyományainak folytatását. Alapítói akkor megfogalmazták, hogy a „népfőiskolák elsősorban a vidék és a kis települések életképessége erősítésének, öntudatosodásának a szellemi fórumai. ...A cél a helyi társadalom megújítása, az önkormányzaton alapuló, korszerű, demokratikus és virágzó helyi társadalom létrehozása”. (1988)

Számunkra igen fontos volt, hogy ami korábban magától értetődőnek tűnt a népfőiskolák helyi kisközösségi szerepéről, azt most a jogi érvelésen keresztül is láthattuk.

Legalábbis az 1997-es közművelődési törvény óta – amely név szerint említi a népfőiskolákat – úgy értékeltük, konszen-

zus van abban a tekintetben, hogy alapvető fontosságú egy olyan civil szerveződésű hálózat, amely a vidéki települések művelődési hátrányainak leküzdését vállalja legfőbb célkitűzésének. Az alapjogi biztos jelentése így érvelt a népfőiskolák fogalmáról és szerepéről:

„A népfőiskolák hagyományosan a felnőttoktatás, közművelődés, a nemzeti kultúra ápolása, az ifjúságnevelés intézményei Európában és – az 1910-es évek óta – Magyarországon is. A népfőiskolák rugalmas tananyagokkal, oktatási módszereikkel jellemzően széles társadalmi rétegek számára tették és teszik ténylegesen elérhetővé a mindennapi élethez szükséges tudás, műveltség megszerzését. Az országos szervezetű népfőiskolai mozgalmak nem csupán a művelődéshez való joggal kapcsolatos lényeges közfeladatot látják el, hanem – a civil és szakmai autonómia védelme és az önkéntesség előmozdítása mellett – a kulturális esélyegyenlőség elvének hordozói, így e funkciók, feladatok ellátásának rendszeres állami költségvetési támogatása – a törvénnyel összhangban – kellően alátámasztható. A leszakadó kistérségek településeit elérő népfőiskolai mozgalmak által folytatott felnőttképzés területén a foglalkoztatáspolitikai segítő eszközként is működik. Értelemszerűen ugyanakkor az állam az ellátott közfeladatra tekintettel részesítheti támogatásban a népfőiskolákat, hiszen ezzel az elnevezéssel más profilú, például politikai pártokhoz kötődő intézmények is működnek. Az állam dönthet úgy, hogy a költségvetésből kizárólag a kiterjedtebb szervezetrendszerrel rendelkező, hagyományos, országos hatókörű népfőiskolák részesülhetnek támogatásban, illetve hogy előzetes szakmai szempontrendszer alapján történik a támogatás megállapítása.”¹

Az alapjogi biztosnak nem volt hatásköre elemzését kiterjeszteni a politikai pártokhoz kötődő népfőiskolák ügyére, ugyanakkor a fenti fejezet utolsó mondatai erre tesznek utalást. Talán azt lehet sejteni mögötte, hogy ha a köztámogatás szempontjait az állam mérlegeli, akkor ne egy egyközpontú pártkötődésű intézményre helyezze a hangsúlyt, hanem egy országos hálózatra, amely jobban megfelel a társadalmi igazságosságnak.

Az alapkészség fejlesztés negligálása

A magyarországi felnőttek alapkészségei – leegyszerűsítve az olvasási, írási, számolási alapkészségek – helyzetéről több

tanulmány született az MNT keretében, illetve a társaság 1999-óta több nagyszabású nemzetközi és hazai fejlesztési projekt keretében vezette be Magyarországon a felnőttek kompetencia alapú alapképzésének gondolatát, és gyakorlatát. Lásd az MNT referencia munkái – elérhető a www.nepfoiskola.hu honlapon)

A téma fontosságára rámutatandó, ki kell térnünk arra, hogy ebben a stratégiai fontosságú kérdésben lényegében alig történt érdemi előrelépés az elmúlt másfél évtizedben. A fiatalok és felnőttek alapkészségeinek korszerűsége alapvetően befolyásolja a társadalmi befogadás és integráció minőségét, és a gazdaság versenyképességét. Az Állami Számvevőszék 2009-12 között három tanulmányt is szentelt a felnőttképzésnek. Ezekben a tanulmányokban a kormányzat számára megfogalmazott javaslatok megoldásai nem

tükröződnek semmilyen új törvényben és a gyakorlatban sem.² Ellenkezőleg azt mondhatjuk, hogy a közmunka program keretében 2010 óta bevezetett „kötelező” alapkészség fejlesztés semmilyen korszerű európai gyakorlatra nem támaszkodik, évtizedekkel ezelőtti, elavult iskolai módszereket követ, igen drága és hatástalan, röviden: kidobott közpénz, amely csak a feladat politikai igazolására szolgál, a benne résztvevők általános elégedetlensége mellett.

Az ÁSZ tanulmányok fő megállapításait az alábbiak szerint foglalhatjuk össze a legrövidebben: *a felnőttképzés nem szolgálta a kitűzött célok szerint a társadalmi csoportok és térségek közötti különbségek csökkentését, ellenkezőleg ezeket tartósította, vagy növelte. Nem szolgálta a gazdaság elvárásainak való megfelelést és a gazdaság versenyképes-*

¹ Az alapvető jogok biztosának JELENTÉSE az AJB-8170/2012. számú ügyben
Előadó: dr. Láposy Attila

Érintett szerv: Emberi Erőforrások Minisztériuma

http://www.nepfoiskola.hu/userfiles/file/letoltesek/biztosi_jelentes_nepfoiskolak.pdf

Az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala honlapján egy rövid összefoglaló is olvasható. Link: Az ombudsman az országos népfőiskolai mozgalmak állami támogatásával kapcsolatos problémákról

www.ajbh.hu Hírek és közlemények rovat. Ezen belül az összefoglaló a Közleményekben található.

² 1. A felnőttképzési rendszerek hatékonysága nemzetközi összehasonlításban **A tanulmányt szerkesztette és a kutatást vezette:** Dr. Pulay Gyula Állami Számvevőszék, 2009
2. Jelentés a felnőttképzés feltételrendszerének, eredményességének, a gazdaság munkaerőigénye kielégítésében betöltött szerepének ellenőrzéséről, ÁSZ, 2010
3. Jelentés a Regionális Képző Központok (Türr István Képző és Kutató Intézet) Ellenőrzéséről, 2012

ségének növelését. A rendszer nem hatékony, pazarló a források felhasználásában. Mindezek együttesen társadalmilag káros jelenségek.

A hátrányos helyzetűek felzárkóztatása témakörben az ÁSZ tanulmányok drámai összképet vázolnak, s hozzá keltegyük, ennek semmilyen következményét nem vonták le se 2010 előtt, se 2010 óta. A kutatás megállapítja, hogy a regionális munkaügyi központok közreműködésével lebonyolított támogatott képzések száma 2006 és 2009 között közel egyharmaddal (29,6%-kal) visszaesett. Ezen belül a hátrányos helyzetűek részére indított képzések száma 24,9%-kal csökkent. A hátrányos helyzetűek legnagyobb részét jelentő regisztrált álláskeresőkre részére indított ún. elfogadott képzések száma nagyobb arányban esett vissza (63,1%-kal) (ÁSZ 2010) Nem készült el a hátrányos helyzetű csoportok oktatására, képzésére összpontosító, a társadalmi befogadást erősítő feladatokat és felelősöket megjelölő cselekvési terv. A hátrányos helyzetű személyek esélyegyenlősége és alkalmazkodó képessége érdemben nem változott, munkaerő-piaci helyzete pedig romlott. Így az ÁSZ.

Az ÁSZ 2010-ben közzétett másik tanulmánya, valamint a Türr István Képző és Kutató Intézet tevékenységét elemző, 2012-ben napvilágot látott jelentés is azt tükrözi, hogy a relatíve igen nagy forrásokkal és infrastruktúrával tevékenykedő intézményrendszer nem teljesítette a feladatait, mert:

- a felnőttképzés forrásvolumene alapvetően a gazdaságilag fejlettebb térségekben növekedett, nem segítette a hátrányos helyzetű emberek felzárkóztatását
- nem járult hozzá a régiók közötti különbségek csökkentéséhez
- az adatok részlegessége miatt nem lehet megállapítani, hogy gazdaság igényeivel való összhang megvalósult-e.

A képző központoknál a 2007-2011-es években befejeződött képzésekre felvettek száma 131 ezer fő. Ezek közül: 62 ezer fő hátrányos helyzetű volt. A képző közpon-

tok forrásai: 2007-2011 években összesen mintegy 22 Mrd Ft-ot tettek ki. Az ÁSZ szerint 2007-2010-ben nem volt hatékony a működés, mert:

- az egy főre jutó képzési költség 125,1 M Ft-ról 137,1 M Ft-ra, 9,6%-kal emelkedett,
- míg az elhelyezkedési kérdőívre választ adókból az elhelyezkedettek aránya 55,7%-ról 52,2%-ra csökkent.

A hátrányos helyzetűek képzése terén sem volt eredményes az intézményrendszer, mert:

2007. évről a 2010. évre a képző központokban 19 025 főről 17 719 főre, a képzésben résztvevőkhöz viszonyított aránya 50,0% alá csökkent.

A szemléletváltás, a hangsúlyok megváltoztatása és a tárcák közötti, továbbá a társadalmi partnerekkel és a non-profit ellátókkal folytatott egyenrangú párbeszéd nélkül az eddig felrajzolt pazarló és alacsony hatékonyságú tevékenység fog folytatódni. A hátrányos helyzetűeket felzárkóztató képzéseket is egységes szemléleti irányítás hatálya alá kell vonni, és teljes körű, egységes és koherens felnőttképzési szabályozás szükséges. Ez a rövid összkép igazolja, hogy igen drága és alacsony hatékonyságú állami intézményrendszerrel van szó.

Program ajánlat a 2010-es választásokhoz

Vissza kell kanyarodnunk időben a 2010-es választás előtti időszakhoz, hogy még világosabbá tegyük a kulturális kormányzat esélyegyenlőséghez való hozzáállását. 2009-ben megismerve a FIDESZ kulturális stratégiáját, javaslatot terjesztettünk elő a párt kulturális munkacsoport vezetője számára, egy a választást követő művelődési helyzetkép és stratégia kidolgozására, amit lelkes támogatással fogadtak. Több munka közbeni személyes konzultációt követően 2009-ben el is készült egy szakértői tervzet, amit 2010-ben publikált az MNT. Ez a baloldali szakmai körök érdemtelen támadásait leszámítva semmilyen észrevételt nem kapott. Nem mondták azt: bocsánat már nem időszerű, mert más forráskönyv érvényes.³

A kulturális tárcát a 2010-14 közötti időszakban három államtitkár vezette és egy miniszterváltás történt az időszak alatt. Az előbb említett kulturális pártstratégiához képest nem található semmilyen iránymutató dokumentum a közösségi művelődés, felnőttoktatás átfogó fejlesztéséről. A tülekedő hozzáértők annál nagyobb rohama volt tapasztalható, s az államtitkárok és helyetteseik egyéni ízlése és ötletei vitték a kultúrpolitika fő irányát, s az újdonsült és minden időben rendelkezésre álló szakértők sora tűnt fel. A nyilvános megnyilatkozásokból érzékelhető volt, hogy fenntartják egy új közművelődési, közösségi művelődési stratégia megalkotásának a feladatát, és az érvényben lévő közművelődési törvény módosítását, vagy új törvény megalkotásának szándékát. Az MNT és szakértői csoportja a nemzetközi és európai gyakorlatot ismerve, ezeket a törekvéseket üdvözölte, és ki is dolgozta a maga javaslatait. Mivel az a hír terjedt el, hogy az új stratégiát a magyar irodalomtörténet és kultúrpolitika egy jeles történeti személyiségéről Németh Lászlóról fogják elnevezni az MNT közzétett egy tanulmányt, amelyben vázolta Németh elgondolásainak lényegét és aktualitásait.⁴

Nekiállt ugyanakkor egy átfogó törvénykezési szakmai anyaggyűjtéshez, s folyóiratában egy különszámot szentelt a témának. Ebben a lapszámban a művelődéstörténeti előzmények és a mai európai és vezető európai országok törvénykezési gyakorlatának bemutatása mellett egy törvénytervezetet is közzétett. Hivatalosan is megküldte a minisztériumnak és nyilvános szakmai vitákat kezdeményezett. Sajnálatos módon még csak válaszra sem méltatatták a kezdeményezésünket.⁵

Hiába hívtuk fel a figyelmet, hogy a tanulás támogatása segíthet a válságból való kiút megtalálásában, s a gazdasági válságból való kiút is jelentősen gyorsítható, ha az emberek művelődési, tanulási lehetőségeire kiemelt gondot fordít az állam. Érveltünk, hogy talán soha nem volt időszerűbb az, hogy Magyarországon végre törvény által szabályozottan és garanciákat biztosítva működhesse a népfőiskolák, amelyek képesek mindenhol, a legkisebb településre is eljutni, műveltséget adni, mindenkinek szólni és „megtanítani az életre” a benne résztvevőket. A javaslatok megválaszolására sem került sor, nemhogy érdemi figyelembe vételére. A döntéshozókat a politikai-hatalmi hierarchiában feljebb elhelyezkedők döntései sodorták,

³ Művelt nép – emelkedő ország. Egy kitörési esély – 2010 http://www.nepfoiskola.hu/MNT_hu/dokumentumok2010/muvelt-nep-emelkedo-orosz-belso.pdf

⁴ 2011/4.sz Gondolatok a Németh László Tervhez http://www.nepfoiskola.hu/mntlap/archiv/2011_4/mntlap_2011_4.pdf

⁵ A lapszám elérhető http://www.nepfoiskola.hu/userfiles/mnt2012_1_hcolor.pdf

vagy más napirend volt számukra fontos. Jellemzővé vált a színpalak mögötti döntéshozatal és a döntések útjában állók teljes figyelmen kívül hagyása.

A kormányzati tagok és a parlamenti képviselők széles köréhez fordult az MNT kéréssel (2010-ben, 2011-ben és 2012-ben), hogy a parlamenti költségvetési támogatás méltánytalan gyakorlatán változtassanak, szakmai érvek és tárgyi adatok alapján. Ezekre a beadványokra, felvetésekre soha semmilyen válasz nem érkezett, a képviselők – akik láthatóan nem a választói akarat képviselői – kerülték, hogy szóba álljanak az MNT-vel és felkarolják a javaslatot. Volt olyan – korábbi évekig elnökségi tagunk, jelenleg kormánypárti képviselő – aki fel sem vette, s veszi ma sem a telefont. Ha bárki mégis vállalkozott támogató akcióra, kizárólag informális kapcsolat útján történő közreműködést ígért. Ellenzéki képviselőket nem is volt értelme megkeresni, hiszen nekik sokkal nagyobb horderejű ügyekben vívott szélmalomharcuk közepette nem volt türelmük ilyen kisebb méltánytalansággal foglalkozni.

A költségvetési támogatás biztosításának szándéka mögött egy másik törekvés is meghúzódott, nevezetesen, hogy az MNT maga akart a végére járni az irodavásárlási svájci frank adósság ügyében. 2004-ben még az előző kormány kulturális minisztere indirekt jelzése alapján helyesebbnek látták, hogy elhagyják a társaság alapító (1988) székhelyét, a Budai Vigadó épületét, ahol kényszer albérletben tartózkodtak. A fenyegetés bevált. Az önállóság érdekében az MNT testülete az önálló irodatulajdon vásárlás mellett döntött, ami csak kölcsön felvétellel volt lehetséges. A 20 éves futamidőre felvett 20+3 millió forint értékű svájci frank alapú kölcsönt a Volksbank (ma Szberbank) adta. (20 az iroda, 3 a felújítás) Változó szerződés módosításokkal 2012-ig 7,5 millió forintot törlesztett a társaság. 2012-ben a bank hozzájárulásával 17,2 millió forintért kénytelenek voltak eladni, annak reményében, hogy a bankkal jó megegyezést tudnak kötni. Az eladás után ez a kecsegtető perspektíva semmivé vált, mivel a bank a korábbi homályos ígérvények ellenére semmit nem engedett. 2014-ben a bank 13 millió forint hátralékot követelt. Az MNT perindítást kezdeményezett, miközben elkezdődött a kormányzati szintű svájci frank kölcsön rendezés ügye, amelynek során felfüggesztették az eljárásokat. 2013-ban hivatalos megkeresésben terjesztettük elő a devizahitel ügyet a minisztérium számára,

hogy segítséget kérjünk. Teljes elzárkózás volt, azzal az indokkal, hogy ilyen extra célra nincs pénz a tárcának. (Nem tudni hivatalosan hány 100 milliárd forint központi támogatásban részesültek különböző önkormányzatok és intézmények, felhalmozott adósságuk rendezése érdekében.) A tárcától egy magas beosztású országgyűlési képviselőhöz irányítottak, aki azt ígérte megpróbálkozik a segítséggel. Erre vonatkozó feljegyzést kért, majd többszöri sürgetés ellenére immáron több mint egy éve semmi hír a segítségnyújtásról. Az MNT újra megkísérelte hivatalos formában is felvetni az ügyet a kulturális államtitkárságon, eredménytelenül. Be kellett látni, hogy számukra nem ér annyit a munkánk, hogy bárkinek érdekében álljon segíteni. Felmerültek olyan reményteljes lobbizási esélyek, amivel az adott rendszerbe tagozódva sikerrel el lehetett volna rendezni az adósságügyet. Erre az útra azonban az MNT nem tért rá soha.

Visszásság a népfőiskolák jogbiztonságában – Az alapvető jogok biztosának vizsgálata

Mindezek után, vagyis a minisztériumoknak, a parlamenti képviselőknek eljuttatott kérvények és a személyes megkeresések eredménytelenségét követően döntött úgy az MNT, hogy valódi polgári szervezetként, az alapvető jogok biztosához panasz beadvánnyal fordul a népfőiskolák költségvetési támogatásának ellentmondásai, visszásságai miatt. 2010 óta az illetékes minisztériumok számára tett személyes és írásos megkeresésekre érdemi válasz nem érkezett és valódi konzultálási lehetőséget sem kaptak. Még Szabó Máté kezdte el majd Székely László újonnan kinevezett ombudsman fejezte be a vizsgálatot. Nyilvánosan is kifejezésre kell juttatni mindkettőjüknek és munkatársaiknak, Láposy Attila előadónak az elismerésüket és köszönetüket, hiszen az Alapvető Jogok Biztosának hivatala volt az első, aki *tiszteletben tartotta az emberi méltóságukat, emberszámba vette felvetéseiket* és egy demokratikus állam intézményéhez illő hangnemben és módon kezelte az ügyet.

Az ombudsman jelentése megállapítja, hogy „*a működést veszélyeztető konkrét kérelem, illetve ezen a területen a működési támogatások megállapításával kapcsolatban megfigyelhető kiszámíthatatlan helyzet a jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelményével összefüggő visszásságot okoz.*”⁶

lan helyzet a jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelményével összefüggő visszásságot okoz.”⁶

A 2013. decemberi keltezésű 11 oldalas jelentés felkéri a minisztert: „A jelentésben feltárt, alapvető jogokkal összefüggő visszásságok bekövetkezése lehetőségének *jövőbeni megelőzése* érdekében az Ajbt. 31. §-a alapján *felkérem* a kultúráért felelős emberi erőforrások miniszterét, hogy – az államháztartásért felelős nemzetgazdasági miniszterrel koordináltan – a szükséges intézkedések megtételére.

Megjegyezzük, hogy 2014-ig ilyen megkeresés a minisztériumtól nem történt. Sőt az alapjogi biztosnak szóló államtitkári válasz szakmai csúsztatásai egyoldalúságai mellett jellegzetesen olyan mondat fordulatokat is tartalmaz, amelyek *tudtára adják a panaszosnak, hogy a dolgok irányítása a hatalom kezében van*, és tág tere nyílik annak, hogy azt tegyenek, amit ők jónak látnak. A válasz egyes passzusai lényegében fenyegetésnek számítanak.

Kiszámíthatóság a polgárok számára

„A jogállamiság elvéből folyó követelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek *a jog által megállapított működési rendben*, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket. Nem hagyható figyelmen kívül továbbá, hogy *a kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást.*”

Az állam intézményvédelmi kötelezettsége

Az alapjogi biztos érveket keresett, hogy – lévén a művelődéshez való jog nem alanyi jog – a korábbi alkotmánybíróági gyakorlat alapján támassza alá az állam kötelezettségeit. „Az Alkotmánybíróság több döntésében is megállapította, hogy a művelődéshez való jog nem alanyi alapjog, a művelődés, így különösen az oktatás és a tudományos, művészeti élet területén – a kultúra és a művelődés hozzáférhetőségének megteremtésével és a társadalmi esélyegyenlőség előmozdításával – az államot

⁶ Az alapvető jogok biztosának JELENTÉSE az AJB-8170/2012. számú ügyben

elsődlegesen intézményvédelmi kötelesség terheli. Az állam intézményvédelmi kötelességéből eredően úgy alakíthatja ki e jogok megvalósításához szükséges jogszabályi és szervezeti feltételeket, hogy mind a többi alapjoggal kapcsolatos, mind pedig egyéb alkotmányos feladataira is tekintettel legyen; az egyes jogoknak az egész rend szempontjából legkedvezőbb érvényesülését teszi lehetővé, s mindezzel az alapjogok összhangját is előmozdítja. Az állam köteles gondoskodni olyan intézményekről, illetve megfelelő szervezeti szabályokról, amelyek a tudományos, oktatási és kutatási tevékenység szabad folytatását garantálják. [vö. 41/2005. (X. 27.) AB határozat]

A jogbiztonság követelménye

Észrevételezte az MNT a panaszában azt is, hogy függetlenül attól melyik kormányról van szó, a támogatás folyósításának menete egyfajta kegy gyakorlásaként került lebonyolításra, sok esetben pedig a kegyesség helyett inkább a hivatali hatalommal való visszaélésről beszélhetünk. Ezért is fontos megállapítása a biztosnak a jogbiztonság követelményének betartása. „A jogbiztonság követelményének érvényesülése szempontjából ugyanakkor alapvető szempont az Országgyűlés által már megállapított és végrehajtandónak nyilvánított működési támogatás kifizetésének kiszámíthatósága. Mindez azzal együtt is követelmény, hogy valóban nincsen külön tételes előírás a támogatás kifizetésének határidejére vagy ütemére, egy összegben vagy részletekben történő kifizetésre.”

Az alapjogi biztos intézkedései között az államtitkárt felkérte, hogy járjon el s

1. „az érintett országos népfőiskolai szervezetekkel való együttműködésben tekintse át, hogy – a korábbi inkubációs cél megvalósulására, a felnőttképzés átalakítására figyelemmel – mely feladatok ellátásához indokolt a jövőben állami támogatást rendelni, továbbá a feladatalapú költségvetési finanszírozás esetében milyen jogszabályi szintű, illetve más jellegű garanciákkal lehet megteremteni és növelni a jogbiztonságot, az előre tervezhetőséget és a kiszámíthatóságot;

2. a következő költségvetési év vonatkozásában az érintett országos népfőiskolai szervezetekkel való együttműködésben elemezze, illetve dolgozza ki – a meglévő elszámolási kötelezettség érvényesítése mellett – a feladatalapú állami támogatás hasznosulásának ellenőrzésével kapcsolatos szakmai szempontrendszerét.”

2013. decemberben kelt ez a kérés. Azóta sem történt érdemi előrelépés, persze hogyan gondolkodnak a hivatalokban nálunk: választási év jön, várjuk ki mi lesz.

Az népfőiskola ügyet Székely László biztos fejezte már be, s 2014. márciusban az államtitkár válaszára írt levelében újra hangsúlyozta a művelődési hozzáférés fontosságát és a bevált szervezeti keretekre való támaszkodást.

„A finanszírozási rendszer indokolt átalakításával összefüggésben, ahogyan arra az ombudsmani jelentésben is felhívtam a figyelmet, a fokozatosságot, valamint az érintett szervezetekkel való érdemi párbeszédet és együttműködést kiemelt fontosságnak látom. Alapvető fontosságúnak tartom azt, hogy országos szinten, ezen belül pedig a hátrányosabb helyzetű térségekben és településeken is javuljon a közművelődéshez való tényleges hozzáférés, a közművelődéssel összefüggő szolgáltatások elérhetősége. Az esélyegyenlőséggel, a művelődéshez való joggal kapcsolatos állami kötelezettségek teljesítéséhez pedig indokolt a meglévő, ismert és bevált szervezeti keretekre és intézményekre, így az országos népfőiskolai mozgalmakra is építeni.”

„Jelentésemben felhívtam arra a figyelmet, hogy az országos szervezett népfőiskolai mozgalmak nem csupán a művelődéshez való joggal kapcsolatos lényeges közfeladatot látnak el, hanem – a civil és szakmai autonómia védelme és az önkéntesség előmozdítása mellett – a kulturális esélyegyenlőség elvének fontos hordozói. Működésük támogatása más hasonló profilú és funkciójú civil szerveződésekhez hasonlóan nem egyszerűen finanszírozási kérdés: az Országgyűlésnek megvan a joga arra, hogy a költségvetési támogatás keretein változtasson, de a közfeladat ellá-

tásáról más úton feltétlenül gondoskodnia kell. Mindezek alapján – bár tisztában vagyok a költségvetési keretek szűkös voltával – bízom benne, hogy a jelzett változás irányát nem a pusztá forráskivonás, hanem a hatékony és feladatalapú finanszírozásra való áttérés fogja jellemezni, a felülvizsgálat eredményeit pedig a jövőben is nyomon fogom követni”

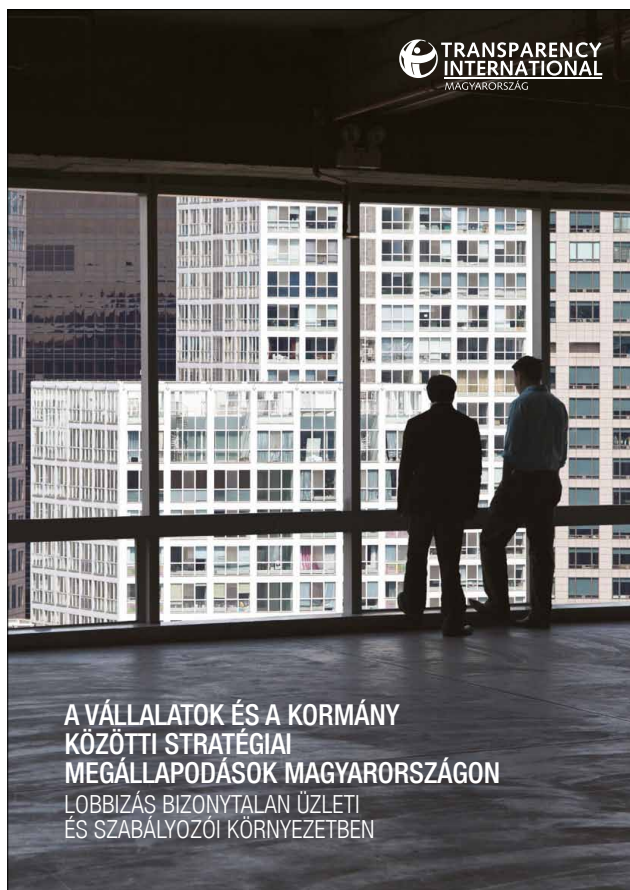
A ráruházott hatalommal való visszaélés minden esetben korrupciónak minősül

Már az alapjogi biztos vizsgálatának kezdetén többen lesajnálva intettek, nem sokra mennek az alapjogi észrevételekkel és javaslatokkal. Nem lesz azoknak fogantatja. Természetesen az alapjogi biztos vizsgálati hatásköre korlátozott volt és nem törekedhetett egy teljes körű kritikai helyzetelemzésre. Megállapításainak pedig annyiban van és lesz csak fogantatja, amennyiben javulás következik be a jogállamiság tényleges helyreállításában. Ehhez gondolom az is hozzásegít, ha az ilyen ügyek nyilvánosságot kapnak. Egyet kell értenünk a Transparency International (TI) magyar helyzetre vonatkozó megállapításával, hogy a ráruházott hatalommal való visszaélés minden esetben korrupciónak minősül.⁷

Szó szerint idézve: „TI meghatározása szerint a ráruházott hatalommal való visszaélés minden esetben korrupciónak minősül. A bennfentesség összekapcsolódhat az állam foglyul ejtésével („state capture”). Ennek során a jelentős hatalommal rendelkező oligarchák vagy meghatározzák, közvetve irányítják az állami döntéshozatalt, vagy az államhatalom és a befolyásos, oligarchikus üzleti csoportok között szimbiózis alakul ki. A foglyul ejtett államban a közhatalmi döntéseket nem a közjő előmozdítására törekvés, hanem elsősorban magánérdekek határozzák meg.” S még egy fontos passzus innen:

„A kormányzó magyar politikai elit a szakpolitikai döntéseket egyoldalú folyamatként kezeli, amelyben hatalom- és pártpolitikai szempontok határozzák meg a döntést. A civil társadalom szereplői, a különféle szakpolitikai területek szakértői vagy éppen az üzleti szereplők kezdeményezései sokszor még a politika napirendjére sem kerülnek. Ez a gyakorlat egyrészt problematikus a demokratikus alapelvek szempontjából, másrészt gyakran figyelmen kívül hagy szakpolitikai evidenciákat, így bármely területen könnyen eredmé-

⁷ A vállalatok és a kormány közötti stratégiai megállapodások Magyarországon. Lobbizás bizonytalan üzleti és szabályozói környezetben © 2014 Transparency International Magyarország. Szerző: Bartha Attila, a Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpontjának és a Közép-európai Egyetem Közpolitikai Tanulmányok Központjának kutatója. Szerkesztők, lektorálók: Martin József Péter, Ligeti Miklós, Rechnitzer Dóra, Transparency International Magyarország

TRANSPARENCY
INTERNATIONAL
MAGYARORSZÁG

**A VÁLLALATOK ÉS A KORMÁNY
KÖZÖTTI STRATÉGIAI
MEGÁLLAPODÁSOK MAGYARORSZÁGON**
LOBBIZÁS BIZONYTALAN ÜZLETI
ÉS SZABÁLYOZÓI KÖRNYEZETBEN

nyezhet szuboptimális, kiszámíthatatlan és diszkriminatív szakpolitikai döntéseket.”

Az MNT esetében is ez mondható el.

A technicizálás luxus a kultúra és oktatás területén

Új fogalmat vezettek be a magyar tudósok a korrupció leírásában. Jávor István és Jancsics Dávid az ELTE kutatói a szervezeteken belüli korrupció működését vizsgálták, és ennek leírására vezették be a technicizálás fogalmát. A korrupció hatékonyságát és elfogadottságát egy szervezetben meghatározza, hogy a vezetők korrumpálják a végrehajtást elvégző középvezető munkatársakat, ők azok, akik végrehajtóként technicizálják a korrupciót. Egy példa erre, amikor a közbeszerzéseket célzottan írják ki, és olyan műszaki, gazdasági és jogi feltételeket szabnak, amelyek nyilvánvalóan csak egy pályázó felelhet meg. A technicizálás azt is jelenti, hogy a középvezetők nem csak elfogadják felelőseik korrupcióját, hanem gyakran a saját részüket is kiveszik a rendszerből. A HVG szerint a magyar sajtóságokból építkező cikket nem akarták lehozni a hazai szaklapok, az Egyesült Államokban viszont díjat kapott.⁸

Amikor szemrehányásként egy minisztériumi hivatalban megjegyeztem, hogy az MNT több mint egy évtizede

bevált alapkészség fejlesztést végez, s mégis „harmadrangú kezdők” nyerik el a közpénzeket, leintettek, hogy hiszen az kiemelt, egyedi kormányzati pályázat volt. Na és? – kérdeztem csodálkozva.

„Halász János államtitkár egyetemi ismerőse és egy családtagja közös cége egyedüli pályázóként tehetett ajánlatot egy csaknem százmilliós kommunikációs tenderen. A politikus ismerősi köre már több mint 400 milliónál tart – írta a Népszabadság 2014 nyarán.⁹ Egyébként ez téves megállapítás, mert egy szervezet csak magában 2 milliárd forintot nyert el. Meglepő, hogy mégiscsak vannak törekvések az alapkészség fejlesztés sanyarú magyar-

országi helyzetének jelentős javítására. A Szövetség az Életen Át Tartó Tanulásért nevű szervezet, 1.993.961.000 forintból – 2 milliárd! – megvalósuló TÁMOP 5.3.9.-11/1-2012-0001 azonosítószámú „NYITOK hálózat a társadalmi befogadásért” című központi kiemelt programot valósít meg 2012 – 2015. január 31. között.

Amikor a politika úgy kívánja, a valóság is megváltozhat

Korábban utaltunk rá, hogy bárhol, ahol az MNT felvetette a népfőiskolái aránytalan köztámogatását, s a Lakitelek Népfőiskola túlzott támogatását, az tabu témának bizonyult, s rögtön lefagyott a kommunikáció, senki nem mert erről állást foglalni, nemhogy közreműködni a helyzet méltányos megváltoztatásában. Ám most a 2014-es választásokon, amikor politikai nézeteltérés keletkezett a FIDESZ és egy helyi jelölés kapcsán Lezsák Sándor az Országgyűlés alelnöke - aki a Lakitelek Népfőiskola vezetője – között, máris elhangzott, hogy „nagyon költséges infrastruktúrát tart fenn, hiszen már sokan látták a Lakiteleki bázist, amiről, mint el-

mondta két kérdés merül fel mindenkiben, egyrészt, hogy hogyan lehet fenntartani, másrészt pedig, hogy minek. Utalást tett rá, hogy Lezsák Sándor a költséges népfőiskola fenntartásához támogatókat talált magának, akiknek ezúton közéleti szereplési lehetőséget ajánlott.”¹⁰ Ugyanerről cikkezett a Népszabadság is: „Kósa alig burkoltan azzal vádolta meg Lezsákot, hogy a Lakitelek Népfőiskola működtetését nagyon nehezen bírja anyagilag, és azért támogatja Csányi József vállalkozót, mert az segít neki a fenntartásában. „Sanyi bátyámnál ellentmondásosabb személyiség kevés van a mai magyar politikai életben” – fogalmazott a Fidesz ügyvezető alelnöke.”¹¹

Következtetések

A munkájával nemzetközi rangot és széleskörű haza társadalmi megbecsülést kivívott Magyar Népfőiskolai Társaság legázolása a kulturális esélyegyenlőség egyértelmű lerombolása. De nem az a nagy baj, hogy munkatársainak több évtizedes áldozatos munkája kerül szemétdombra, ez hagyján. A kulturális esélyegyenlőség megteremtése nem múlhat egyetlen szervezeten, minél több közreműködőre van és lenne szükség – a társadalmi nyitottság és befogadás jegyében. Ehhez pedig átláthatóan szabályozott rendszer kell.

A nagyobb baj, az, hogy mérhetetlen mennyiségű közpénz veszett, veszik kárba naponta, miközben Magyarország műveltségi felzárkóztatása egyre távolabb kerül a nemzetközi mezőnytől. Ez a helyzet több millió felnőtt egyéni, családi, és társadalmi érvényesülését elemi módon akadályozza és egyben a magyar társadalmi és gazdasági versenyképességet teszi tönkre. Zsákcúba vezet. Ha nem változtatunk ezen a politikai önkény diktálta és korrump kulturális és oktatási politikán, akkor mostani lemaradásunk drámaian nőni fog, amit minden egyes magyar polgár és család súlyosan meg fog szenvedni.

2014. október. 31.

Szigeti Tóth János
a Magyar Népfőiskolai Társaság elnöke

⁸ Senki nem írta még le úgy a korrupciót, mint két magyar HVG 2014 augusztus 21

⁹ Újabb százmillió jutott valahogy Halász János ismerőseinek Népszabadság 2014. 07. 10.

¹⁰ Kósa nyíltan kiosztotta a Nemzeti Fórumos jelöltet és Lezsák Sándort Kiskunfélegyházán Bács-megye.hu 2014 október 6

¹¹ Népszabadság 2014 10.11